

Wieś Powiatu Żagańskiego

*Dziedzictwo
i przyszłość*

Lubuskie
Warte zachodu

POWIAT ŻAGAŃSKI

Krajowa Sieć
Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2014-2020

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

Publikacja opracowana przez Powiat Żagański

Instrytacja Zarządzająca PROW 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Wieś Powiatu Żagańskiego

Dziedzictwo i przyszłość

Wydano na zlecenie Starostwa Powiatowego w Żaganiu

www.powiatzaganski.pl

ISBN: 978-83-64696-17-6

Wydawnictwo: Assist Media

Tekst: Małgorzata Majcher przy współudziale Stowarzyszenia LGD Bory Dolnośląskie w Iłowej **Zdjęcia:** Starostwo Powiatowe w Żaganiu, Jan Mazur, Mirosław Marciniak, Adam Żyworonek, Maciej Boryna, Assist Media

Ilustracje: Assist Media **Projekt, skład, druk:** Assist Media

Łupaczka z tańcem, czyli żniwa kukurydziane po bukowinśku - prace przy obróbce kukurydzy połączone ze śpiewem i zabawą.

Szanowni Państwo,

Termin „kultura ludowa” pojawia się w Europie już w XIX wieku i oznacza zespół elementów kulturowych, jakie wykształciły się w obrębie ludu. Kultura ludowa to nic innego, jak kultura społeczności wiejskiej. Dziś kultura wiejska odradza się w zawrotnym tempie, mieszkańcy większych i mniejszych miast nie ustają w poszukiwaniu spokoju i prostoty. Zmienia się postrzeganie świata wiejskiego, następuje renesans ludowości.

Zapraszam Państwa do wsi powiatu żagańskiego. To aż 9 gmin z sołectwami, wsiami i przysiółkami. Każda niesie ze sobą wielowiekową historię. Dawne tradycje olśniewają dziś nowym blaskiem.

Publikacja „Wieś Powiatu Żagańskiego – dziedzictwo i przyszłość” to podróż, która rozpoczyna się od średniowiecznych osad, lokowanych przy przepławach Bobru czy na rubieżach Borów Dolnośląskich, a kończy się w dzisiejszym, współczesnym powiecie żagańskim, który nie odstając cywilizacyjnie, zachował naturalne bogactwo lasów z fauną i florą, czyste powietrze i wspaniałe rzeki.

Poznacie Państwo dawne zajęcia, jakimi parali się mieszkańcy historycznego Dolnego Śląska, ale będziecie także świadkami zmian cywilizacyjnych, jakie dokonały się w krajobrazie kulturowym wsi i miasteczek za sprawą właścicieli oraz osiedlonych w Żaganiu Kanoników Regularnych Reguły św. Augustyna czy Zakonu Magdalenek do Pokuty do czasu kasacji zakonów w 1810r.

Powojenna historia powiatu żagańskiego to również losy przybyłych na Ziemię Lubuską przesiedleńców, którzy przywieźli ze sobą tradycje swoich przodków. Odżyła kultura ludowa Górali Czadeckich zwanych też Bukowińskimi, Łemków, czy też przesiedleńców z Podola i Ukrainy. To oni są bohaterami dnia dzisiejszego, przekazującymi kulturę przodków, która oparła się upływowi czasu. Przejawia się to w działalności zespołów i kapel ludowych, sztuce ludowej, rękodziele ludowym i obrzędach. To dzięki nim i innym pasjonatom tradycji do łask wróciły potrawy regionalne i smaki przodków. Delektujemy się nimi między innymi na cyklicznie organizowanych przez nas plenerowych imprezach folkowych.

Dziedzictwo kulturowe wsi to istotny element naszej tożsamości narodowej. Chcemy je ocalić od zapomnienia i wspólnie tworzyć kulturę regionu. Jest to możliwe dzięki wsparciu finansowemu Urzędu Marszałkowskiego w Zielonej Górze z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich - Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Zapraszam Państwa do lektury publikacji i do folkowego powiatu żagańskiego. Gwarantuję, że przybyłych gości oczarujemy nie tylko gościnnością naszych mieszkańców.

Starosta Żagański

Henryk Janowicz

Wsie powiatu żagańskiego dawniej

Rys historyczny ziem należących do powiatu żagańskiego

Powiat żagański w obecnym kształcie powstał w roku 1999 w wyniku przeprowadzonej reformy administracyjnej. W jego obrębie wydzielono gminę Żagań (miejską i wiejską) oraz gminy: Gozdnicza, Iłowa, Małomice, Szprotawa, Brzeźnica, Niegostawice oraz Wymiarki. Położony w południowej części województwa lubuskiego powiat graniczy z województwem dolnośląskim i to właśnie przede wszystkim z Dolnym Śląskiem związane są jego dzieje. Dwa największe ośrodki miejskie powiatu, Żagań i Szprotawa, zdominowały jego historię. Wokół nich, ale i w głębi lasów, rozwijały się mniejsze lokacje, których znaczna część przetrwała do dzisiaj.

Pod koniec X wieku obszar

obecnego powiatu żagańskiego należał do państwa pierwszych Piastów. Kasztelania wymieniana jest w roku 1202 w Żaganiu i wówczas też po raz pierwszy wymieniono jego nazwę jako Sagan. Istniejący wówczas gród za zadanie miał obronę przeprawy na szlaku handlowym prowadzącym z Wielkopolski do Lipska i Halle. Wkrótce Żagań translokowano na teren znajdujący się w obszarze dzisiejszego starego miasta. Od roku 1260 w źródłach piśmienniczych pojawiają się już konkretne informacje o Żaganiu i Szprotawie, jako o miastach lokowanych. Stolicą księstwa Żagań został w roku 1274.

Niewielkich rozmiarów Księstwo Żagań połączono wkrótce z sąsiednim Księstwem Głogowskim,

kiedy to Henryk Żagański złożył hołd Janowi Luksemburskiemu - królowi Czech. W roku 1408 Żagań wraz z przyległościami zajął Jan I Żagański, książę piastowski, który w wyniku dokonanych podziałów dotychczasowego Księstwa Głogowskiego teren Księstwa Żagańskiego formalnie otrzymał w roku 1412 lub 1413. Wkrótce dołączył do swoich włości, w wyniku małżeństwa ze Scholastyką Saską, dobra w Przewozie, jak również obszar Nowogrodu Bobrzańskiego. Ziemie te nie leżą w granicach obecnego powiatu żagańskiego.

W roku 1472 księstwo zostało sprzedane przez Jana II zwanego Szalonym, Ernestowi i Albrechtowi Wettinom - książętom saskim, lennikom czeskim. Wkrótce był to obszar lenny

Jagiellonów, a po śmierci ostatniego na czeskim tronie Jagiellona w 1526 r. - Ludwika - księstwo połączone powtórnie z księstwem głogowskim przejęli Habsburgowie. W 1553 r. księstwo ponownie zostało wydzielone, a tytuł księcia żagańskiego przyjął Jerzy Fryderyk Hohenzollern, margrabia Ansbach i Bayreuth. Następnie ziemie te przejęli Promnitzowie, a wkrótce w latach 1601-1627 stały się częścią Królestwa Czech. Niebawem tytuł księcia żagańskiego przyjął Albrecht Wacław Euzebiusz von Wallenstein, który odkupił ziemie księstwa od cesarza Austrii - Ferdynanda II Habsburga. Wallenstein władał Żaganiem do roku 1634, kiedy to Księstwo Żagańskie stało się własnością Lobkowitzów - starego czeskiego rodu szlacheckiego.

W roku 1742 księstwo zostało włączone do Prus, a ówczesny właściciel Żagania - Ferdinand Josef von Lobkowitz - złożył hołd pruskiemu królowi. W rękach Lobkowitzów pozostało do roku 1786, kiedy to Piotr Biron przybył tu z Kurlandii. Bironowie na dobre związali się z księstwem i poprzez poczynione fundacje zmienili jego oblicze, nie tylko głównej miejscowości - Żagania, ale także mniejszych lokacji. Z nich zastynęła najmłodsza córka Piotra - Dorota, która poślubiła Edmunda de Talleyranda. Po jej śmierci ziemie żagańskie należały do rodu Talleyrandów. Ostatnim tytułowanym księciem żagańskim w Niemczech był Howard Maurice de Talleyrand-Périgord.

W roku 1815 utworzono prowincję Śląsk, którą podzielono na trzy rejencje: wrocławską, legnicką i opolską. Żagań oraz Szprotawa przynależały do rejencji legnickiej. Podział

**Księstwem Żagańskim władali Piastowie
śląscy, książęta sascy, Habsburgowie,
Hohenzollernowie, Promnitzowie,
Albrecht Wallenstein, rodzina
Lobkowitzów, kurlandzki książę Piotr
Biron i francuscy Talleyrandowie.**

ten utrzymał się praktycznie do roku 1919. Wówczas to wydzielono Dolny i Górny Śląsk, ponownie połączone w 1938 i rozdzielone w 1941 roku.

Powiat żagański ukształtowały reformy administracyjne, które w roku 1741 przeprowadzono na Śląsku. W ich wyniku obszar ten włączono do Kamery Dominalno - Wojennej w Głogowie. Wówczas to dokonano nowego podziału na powiaty, wyodrębniając m.in. powiat żagański oraz szprotawski. Pierwszy, w zasięgu określonym tą reformą, przetrwał do 1 października 1932 roku. Po jego rozwiązaniu miasto Żagań i gminy ziemskie weszły do powiatu szprotawskiego. Chociaż początkowo instytucje i urzędy mieściły się zarówno w Żaganiu, jak i Szprotawie, z czasem przeniesione zostały do Żagania. W takiej postaci powiat szprotawski istniał do lutego 1945 roku. Liczył wówczas przeszło 96 tysięcy mieszkańców, a swoim zasięgiem obejmował miasta: Żagań, Szprotawę i Przemków, sto dwie gminy ziemskie oraz cztery okręgi gospodarskie.

Po wojnie, w latach 1946 - 1975, powiat żagański najpierw leżał w obrębie województwa wrocławskiego, następnie województwa zielonogórskiego. Wówczas to trzy miejscowości w jego obrębie posiadały prawa miejskie: Gozdnicza, Iłowa oraz oczywiście Żagań. Gminy wiejskie przynależne w tym czasie do powiatu żagańskiego to: Brzeźnica, Iłowa, Dietrzychowice, Świętoszów, Witoszyn i Żagań. Po zmianach administracyjnych wydzielono w roku 1954 gromady: Bożnów, Brzeźnica, Chotków, Drągowina, Dietrzychowice, Gozdnicza, Iłowa, Jelenin, Konin Żagański, Miodnica, Niwiska, Nowogród Bobrzański, Przylaski, Rudawica, Wymiarki. Podział ten utrzymał się do roku 1972.

Świadectwo życia poprzednich pokoleń

Zwyczaje, obrzędy, wierzenia i legendy, dawne zawody...

Bogactwo historii ziemi żagańskiej, jej zmienne koleje losu nie pozostały bez wpływu na ciągłość zwyczajów i tradycje tego regionu. Cezurę stanowi tutaj oczywiście rok 1945, który zakończył działania II wojny światowej, a w konsekwencji podpisanych traktatów pokojowych granice poszczególnych państw uległy zmianom. Dotychczasowi mieszkańcy opuścili te obszary i zamieszkali tu Polacy z różnych obszarów Rzeczypospolitej. Początkowe poczucie tymczasowości z biegiem czasu zaniknęło. Okrzepnięcie z wojennych przeżyć i żyte z tym terenem kolejne pokolenia pozwoliły na zrodzenie się tożsamości lokalnej, jak również nawiązanie do przeszłości bez pryzmatu politycznych, historycznych powikłań. Początkowa pustka zastąpiona została poczuciem tożsamości i szacunkiem do dziedzictwa.

Ziemie żagańskie, historycznie związane z Dolnym Śląskiem, ostatecznie włączone zostały w granice województwa lubuskiego i w jego obrębie budują dzisiaj swoją tożsamość, czerpiąc z dobrodziejstw historii i działalności ludzi kultywujących tradycje zarówno miejscowe, jak i przywiezione z rodzimych terenów. I w tak szerokim aspekcie należy rozpatrywać dzisiejsze dziedzictwo kulturowe wsi powiatu żagańskiego.

Częścią kultury tego obszaru są legendy z nim związane. Wiele z nich znajduje swoje odzwierciedlenie w nazwach geograficznych i zwyczajowych poszczególnych miejsc.

Na Diabelski Kamień można się natknąć pomiędzy miejscowościami Stara Kopernia i Marysin. Potężny głaz narzutowy o obwodzie 16,5 metra wystaje z ziemi na wysokość 135 cm. Został przywleczony przez lądolód skandynawski. Jest pomnikiem przyrody nieożywionej.

Legenda o Diabelskim Kamieniu

Jedną z nich jest legenda o Diabelskim Kamieniu. Mianem tym określano niegdyś potężny głaz narzutowy usytuowany nieopodal drogi prowadzącej z Marysina do Starej Koperni. Podanie mówi, że pewnego razu Bóg Ojciec stał na Jasnym Wzgórzu (niem. Hellberge) koło Kożuchowa. Wtedy też diabeł zaproponował mu zakład, który miał udowodnić, kto jest silniejszy, potężniejszy. Za zdecydować miały o tym rzuty potężnymi głazami. Wówczas okazało się, iż Pan Bóg rzucił kamień znacznie dalej. Diabeł, wściekły na swoją porażkę, kopnął swój głaz tak mocno, że zostawił na nim ślad swojego końskiego kopyta, który można zobaczyć do dzisiaj. Legenda głosi, iż kopnięty głaz przeleciał nad wieżą kościoła w Jeleninie, która zwieńczona była spiczastym dachem. Kamień zahaczył o tę wieżę, dlatego ma ona dzisiaj ścięty dach.

Legenda o Kammlerze

Równie ciekawą legendą jest opowieść o Kammlerze, potworze żyjącym niedaleko wsi Chrobrów w głębokiej jaskini, której podziemny korytarz, przekopany pod korytami rzek Bobru i Kwisy, wiódł do Przewozu. Kammler posiadał nadprzyrodzoną siłę. Poruszał się na prędkim wierzchowcu i kłusował w okolicznych lasach. Zastępował również z na-

Wzgórze Kammlera to wzniesienie nad urwistym prawym brzegiem rzeki Bóbr, przy ujściu Kwisy do Bobru. Stanowi niezwykle malowniczy punkt widokowy.

paści na wieśniaczki udające się z Bukowiny Bobrzańskiej, Bobrzan czy Małomic na targ do Żagania. Aby wiedzieć, kiedy kobiety będą zmierzały do miasta przez bliską jego jaskini drogę, rozciągał sznur połączony z dzwoneczkiem umieszczonym w jaskini. Spotkanie z potworem

nie skończyło się dobrze – aby nikt nie mógł zobaczyć, gdzie on ucieka, sypał pieprz w oczy swoim ofiarom. Postanowiono go pojmać. Niestety, jak się okazało, jego wierzchowiec miał na odwrót podkute kopyta, co zmyliło wieśniaków. Ostatecznie pojmano Kammlera, jednakże gdy ten, skazany na śmierć, wypowiedział ostatnie życzenie dotknięcia palcem ziemi, nagle wzbil się na koniu ku niebu, a na mieszkańców spadł pieprz. Do dziś wzniesienia na prawym brzegu rzeki Bóbr, w miejscu, gdzie łączy się z nim Kwisa, noszą nazwę Wzgórz Kammlera (niem. Kammlerberge).

Legenda o Krawawej Oberży

Niezwykłą legendę, która przekroczyła granice terenu Dolnego Śląska i jej echa odnaleźć można, jak twierdzą niektórzy, w dziele Balzaca, potem przeniesionym na ekran francuskiego kina, jest historia pewnej gospody zwanej Morderczą Gospodą bądź Krwawą lub Czerwoną Oberżą. Miała ona się znajdować nieopodal wsi Wymiarki, wśród gęstych Borów Dolnośląskich. Biegł niegdyś tamtędy szlak handlowy z Polski do Saksonii, tutaj krzyżowały się drogi z Żagania do Budziszyna i z Żar do Zgorzelca. Podróż była długa, zatem podróżni, handlarze radzi byli odpocząć w drodze. Niestety, nie było im dane zaznać spokoju. Niepozorna oberża należała do dwóch braci, Baltazara i Wenzela i to oni stali za napadami na kup-

Do 1945 roku „Mordkretscham” była miejscem częstych odwiedzin, zabaw i różnego rodzaju spotkań mieszkańców wsi. Po wojnie gospoda została rozebrana. Obecnie nie pozostał po niej żaden ślad, jedynie ponura legenda i rzeczka o nazwie „Potok morderców”.

ców, będących ich gośćmi. Cały proceder wyszedł na jaw, gdy jednemu z gości udało się umknąć i uniknąć śmierci. Wieść o niecnym uczynkach szybko się rozniósła, a miejsce zyskało złą sławę. Czy wydarzenia te były tylko legendą? Nie wiadomo. Warto wspomnieć,

iż w budziszyńskiej księdze sądowej z roku 1445 pojawia się pierwsza wzmianka o zajędździe na tym terenie i ma ona charakter niepoehlebny. Niemniej jednak historia tego miejsca również znajduje odzwierciedlenie w nazwach miejscowych. Istniejąca do roku 1945, późniejsza, położona w nieco innym miejscu gospoda, nosiła nazwę „Oberża Zbójców”, a przepływający nieopodal potok zwany był Potokiem Morderców (niem. Mordbach), z kolei rosnące niedaleko buki nazywano Bukami Morderców (niem. Mordbuchen). Opisana historia stała się też inspiracją opowiadania „Der Mordkretschan bei Wiesau” („Gospoda morderców w Wymiarkach”), autorstwa Erdmanna.

Legendę o wieży Karola w Koninie Żagańskim

Kolejna legenda prowadzi nas do Konina Żagańskiego, w którym to w roku 1596 na uroczystość Zielonych Świąt dokonano otwarcia dopiero co wybudowanej wieży – dzwonnicy ufundowanej przez Karola Magnusa Schellendorfa. Na tak znamienite i ważne wydarzenie przybyło wielu znaczących gości. Wieża miała symbolizować siłę bożą, a jej wielkość to podkreślała. Jako najwyższa w miejscowości niosła świadectwo chwały Boga i żadna inna budowla nie miała się z nią równać. Jednakże na początku XVIII wieku, w roku 1716 Arnold Bucholz, żarski przedsiębiorca, postanowił wydzierżawić istniejący w Koninie folwark i przekształcić go na gorzelnię i browar. Potrzebne mu były ku temu odpowiednie zmiany. Gdy okazało się, iż komin w folwarku nie ma cugu, postanowił

go nadbudować. W ten sposób przewyższył on wieżę kościelną. Wkrótce w pobliżu folwarku utworzył także staw hodowlany i uczynił to na miejscu niegdysiejszego źródła, które w czasach pogańskich uznawane było za święte miejsce. Pycha ludzkich poczynań została jednak ukrócona.

W kościele pw. św. Bartłomieja w Koninie Żagańskim znajduje się późnogotycki tryptyk Mistrza ołtarza z Gościszowic z 1506 r. i późnorenesansowy grobowiec Schellendorfów z 1624 r.

Pewnego ponurego, listopadowego dnia nad Koninem przeszła burza, której pioruny w niezliczonej ilości uderzały w zabudowania folwarczne, wzniecając ogień. Zniszczenia objęły między innymi komin gorzelni. Legenda głosi, iż od tej chwili właściciel folwarku całkowicie się pogubił w swoim życiu i utracił cały swój majątek.

Legenda o Kowalu i Żurawiu

Niezwykłą jest także legenda o nieuczciwym kowalu i Żurawim Bagnie, która wiąże się z podmokłymi terenami gminy Gozdnicza i wojnami napoleońskimi. To w tym rejonie żołnierze Napoleona powracający z przegranej pod Moskwą, uciekając przed wojskami niemieckimi, zapłacili mieszkającemu tu kowalowi, aby przeprowadził ich przez niepewne grzęzawiska i bagna tego obszaru. Jednak on ich zdradził. Gdy francuski dowódca zorientował się, że kowal wcale nie jest chętny do udzielenia im pomocy, zastrzelił go, a sam został wciągnięty przez mokradła. Legenda głosi, iż nieuczciwa dusza kowa-

la nie mogła zaznać spokoju i przez wiele lat błąkała się po bagnach, wabiąc ludzi na niebezpieczne i grzęskie tereny, przyjmując różne postacie. Skończyło się to, gdy do pobliskiej miejscowości przybył owczarz. Sam chciał sprawdzić, czy każdy, kto zbliży się do bagiennego jeziora, znika bez śladu. Udał się zatem na miejsce nocą, mając za sobą poświęconą laskę wykonaną z drzewa jałowca. Wybrał czas pełni, bowiem tylko wówczas duch kowala nie mógł skryć się przed człowiekiem. Podczas oczekiwania nagle ukazała mu się postać młodej, niezwyklej urody niewiasty. Wtedy też poczuł, że nie może się odwrócić i odejść. Jakaś niewidzialna siła ciągnęła go w głąb jeziora. Aby nie iść dalej, przysiadł i wówczas piękna zjawą zmieniła się w potwornego diabła, a nad głową owczarza pojawił się kowalski młot. Młodzieniec wykonał w powietrzu laską znak krzyża świętego. Znak ten działał na zjawę odstraszająco, więc potwórzył go kilkukrotnie, chociaż ta nadal próbowała się zbliżyć do owczarza. Gdy była blisko, chłopiec ugodził ją w serce ostrzem. Zmora uciekła i schowała się w otchłani wód, już nigdy nikomu się nie ukazując. Jezioro zaczęło zarastać coraz bardziej, tak by dusza kowala już się nie wydostała. Wkrótce zniknęło całkowicie.

Rezerwat „Żurawie Bagno”
jest jednym z pięciu
rezerwatów przyrody leżących
na terenie Nadleśnictwa
Wymiarki i stanowi ostoję
unikatowej przyrody.

Wyroby z Huty w Wymiarkach były bardzo popularne w Europie. W hucie wytwarzano między innymi: szkła taflove, gospodarcze puchary do wina i piwa, szklane karafki, patery deserowe, naczynia stołowe, żyrandole, szklanki i filiżanki.

Poza legendami, nazwy własne różnych miejsc w powiecie często związane były z dawniej wykonywanymi na tych obszarach aktywnościami i zawodami. Śladem po niegdyś istniejących tu kuźnicach (hamerniach) były nazwy niemieckie miejscowości i miejsc takich jak Hammerfeld (Czerna), Hammer (osiedle Czernej), Eisenberg (Rudawica), Silber (Żeliszaw), Klein Hammerach (Mały Kuźniczy Potok, dziś Czerna Mała) czy Hammerhäuser (Kuźniczy Dom) oraz Hammerstrasse (Kuźnicza Droga) w okolicy Wymiarek. I to właśnie Wymiarki nieodłącznie wiążą się z tradycją hutnictwa. Pierwsza huta powstała tutaj bowiem w II połowie XVII wieku. Założył ją ówczesny właściciel księstwa żagańskiego, książę czeski Wacław Euzebiusz von Lobkovitz. Już wkrótce, w XVIII wieku, była ona najwydajniejszą hutą szkła na Śląsku. Zastąpiła w kolejnych latach z żyrandoli, pucharów, kufli i szkieł butelkowych. Zachowana do dzisiaj zabudowa dawnej huty, pochodząca z II połowy XIX wieku, objęta jest obecnie ochroną konserwatorską. W okresie powojennym włączono hutę w skład Żagańskich Hut Szkła w Iłowej. Obecnie w rękach prywatnych kontynuuje produkcję wyrobów szklanych. Jest to ciekawy przykład tradycji miejsca.

Do takich miejsc należy także podniesiona do rangi miasta w roku 1967 Gozdnicza, gdzie utrzymała się tradycja produkcji ceramiki sięgająca XVIII wieku. To tutaj powstała najstarsza fabryka porcelany pomiędzy Nysą Łużycką a Kwisą, a o pierwszych trzech garncarzach wspominają już dokumenty z roku 1751. W XIX wieku liczba warsztatów garncarskich wzrosła z 4 do 20. Zatrudniały one około 300 osób. W roku 1841 jeden z mistrzów garncarskich – Gotfryd Herker – rozpoczął produkcję ceramiki. Wkrótce produkty ceramiczne z Gozdnicy sprzedawane były w północnych Niemczech, Belgii, Holandii i jej koloniach oraz w Stanach Zjednoczonych. Po wojnie fabryki uzyskały nazwę Gozdnickich Zakładów Ceramiki Budowlanej. Później zostały włączone do grupy Lubuskich Zakładów Ceramiki Budowlanej w Lubsku, z czasem przemianowanych na Lubuskie Przedsiębiorstwa Ceramiki Budowlanej. Obecnie zakład jest w prywatnych rękach i kontynuuje produkcję ceramiki.

Bogate i liczne pokłady gliny (iły miocenne) sprawiły, że w drugiej połowie XVIII wieku funkcjonowała tu największa w Europie manufaktura ceramiczno-kamionkowa. Historia zakładów ceramicznych w Gozdnicy udokumentowana aktami prawnymi sięga początku XIX wieku.

Buczyna Szprotawska

Lasy zajmujące ponad 44% powierzchni powiatu żagańskiego obfitują w bogactwo flory i fauny i są rajem dla grzybiarzy. Na terenie powiatu rozpościerają się Bory Dolnośląskie - największy w Polsce zwarty kompleks leśny. Występują również rezerваты przyrody - Dąbrowa Brzeźnicka i Buczyna Szprotawska.

Tradycją i zwyczajem terenu powiatu żagańskiego, jak i prawie całego obszaru obecnego województwa lubuskiego, było i jest grzybobranie. Jest to działalność, którą można określić jako przejaw kultury materialnej wpisującej się w zbieractwo. Dzisiaj jest wyjątkowo żywa, a znajomość grzybów jadalnych oraz umiejętność ich suszenia i przyrządzania przeżywa renesans. Jest to również popularna forma spędzania wolnego czasu. Zbiera się także zioła (głównie lebiędę, pokrzywę, rumianek), chociaż tradycja ta jest mniej popularna i stanowi często czysto zarobkową formę działalności.

Do odradzających się tradycji należy także pszczelarstwo, bowiem na tych obszarach od wielu wieków człowiek korzystał z różnorodnych dobrodziejstw pobliskich lasów. Mające swoje źródła w bartnictwie, kiedyś jedynym sposobie chowu pszczół przez pierwszych mieszkańców tych ziem, dzisiaj jest niezwykle cennym i pożądanym zajęciem. Jeden z dokumentów z roku 1504 wymienia z imienia takich bartników, jak: Jana Getericha z Gozdnicy, mistrza kuźniczego Krzysztofa Schreiber z Czernej, a także dwóch ze wsi Boro-we: Barstcha Schulze i Kaspara Kythena. Obecnie walory prawdziwego miodu

i wosku są bardzo cenione, choć często ich przeznaczenie, zwłaszcza wosku, zmienia się. Warto wyjaśnić, że niegdyś wosku używano nie tylko do wyrobu świec, ale także do bielienia płótna, stosowano go w stolarstwie, garncarstwie i garbarstwie. Teraz cenimy również właściwości lecznicze pyłku pszczelego. Konieczne jest wyjaśnienie, iż pszczelarstwo w tym przypadku to przenikanie się dziedzictwa miejsca i ludzi. Istniało tutaj od wieków, ale i przybyli na te tereny mieszkańcy dawnych Kresów Wschodnich także zajmowali się pszczelarstwem. Powstające na obszarze powiatu pasieki pokazują, jak silne jest to dziedzictwo.

Bartnictwo na ziemiach żagańskich ma niezwykle długą historię. Na obszarze pobliskiej Puszczy Łużyckiej już w XVII wieku funkcjonowało stowarzyszenie pszczelarzy, liczące 170 członków, miało w swym posiadaniu 7 tys. pni.

Przykładem napływowych zwyczajów na tym obszarze są tradycje górali pochodzących z Bukowiny, położonej pomiędzy Karpatami Wschodnimi a środkowym Dniestrem, malowniczej krainy obecnie należącej do Ukrainy i Rumuni. Grupa przybyła w okolice Żagania (tj. do Brzeźnicy, Wichowa, Stanowa, Marcinowa, Przyłasek, Drągowiny, Kotowic i Karczówki) oraz w okolice Żar i Lwówka Śląskiego i wielu innych miejscowości Dolnego Śląska, liczyła około pięciu tysięcy osób. W żagańskiej Brzeźnicy w roku 1969 założono działający wciąż zespół „Watra”. Ta wyjątkowa społeczność do dziś kultywuje swoje tradycje i działa poprzez grupy i zespoły folklorystyczne. Na szczególną uwagę zasługują stroje. Starsze kobiety mają na głowach chusty, młode wianki, a włosy są splecione w warkocze, białe bluzki zdobią czerwone wstążki, spódnice są kolorowe. Mężczyźni mają na głowie kapelusze, noszą koszule z kamizelkami i białe spodnie. Ciekawostką stanowi fakt, iż część z elementów, zarówno strojów, jak i tańców, to interpretacje wniesione już po wojnie, na nowym terenie zamieszkania. Dzisiaj sami górale przyznają, że ze sobą „przywieźli” dwa tańce, obecnie tańczą ich trzynaście. Teraz ich kultura na trwałe wpisała się w obraz ziemi żagańskiej.

Górale czadeccy stanowią chyba najliczniejszą grupę etnograficzną w powiecie żagańskim. Wciąż kultywują swoje tradycje i zwyczaje i zakładają zespoły, które prezentują dziedzictwo przodków: stroje, pieśni i tańce.

**Wesele bukowińskie kiedyś trwało tydzień.
Rano w dzień ślubu matka panny młodej
zaplatała jej warkocze i przyczepiała
wianek. Pan młody na głowie miał
kapelusz przyozdobiony mirtą i wstążką.
Na stole weselne kołacze, strudle
i pampuszki. Po powrocie z kościoła
rodzice witali młodych chlebem i solą
i rozpoczynało się wesele.**

**Dziordan to koralikowy kołnierzyk
stanowiący charakterystyczny
motyw, jaki możemy odnaleźć
na strojach Górali Czadeckich.
Zaliczamy do nich również wąską
obrózkę przy szyi zwaną pieskiem.**

Znaczące obiekty dziedzictwa kulturalnego wsi powiatu żagańskiego

Powiat żagański cechuje bogactwo dziedzictwa kulturalnego. Część wsi posiada zachowane jeszcze od czasów średniowiecza układy ruralistyczne ulicówek i łańcuchówek. W praktycznie każdej miejscowości odnajdziemy wartościowe elementy ukształtowania przestrzeni i cenne kulturowo obiekty. Ich ilość jest niezwykła, a wartość zabytkowa nieoceniona. Trwające stale badania i analizy często wydobywają na światło dzienne informacje o obiektach.

Pokazują zatarte przez czas lub ukryte przez nieumiejętne remonty wartościowe polichromie, nagrobki, ołtarze. Rozszyfrowane w ostatnich latach inskrypcje pozwalają lepiej poznać dawne dzieje i symbolikę sztuki. Różnorodność i ilość obiektów dziedzictwa kulturalnego wymusza, aby dokonać wyboru i opisać niestety tylko wybrane.

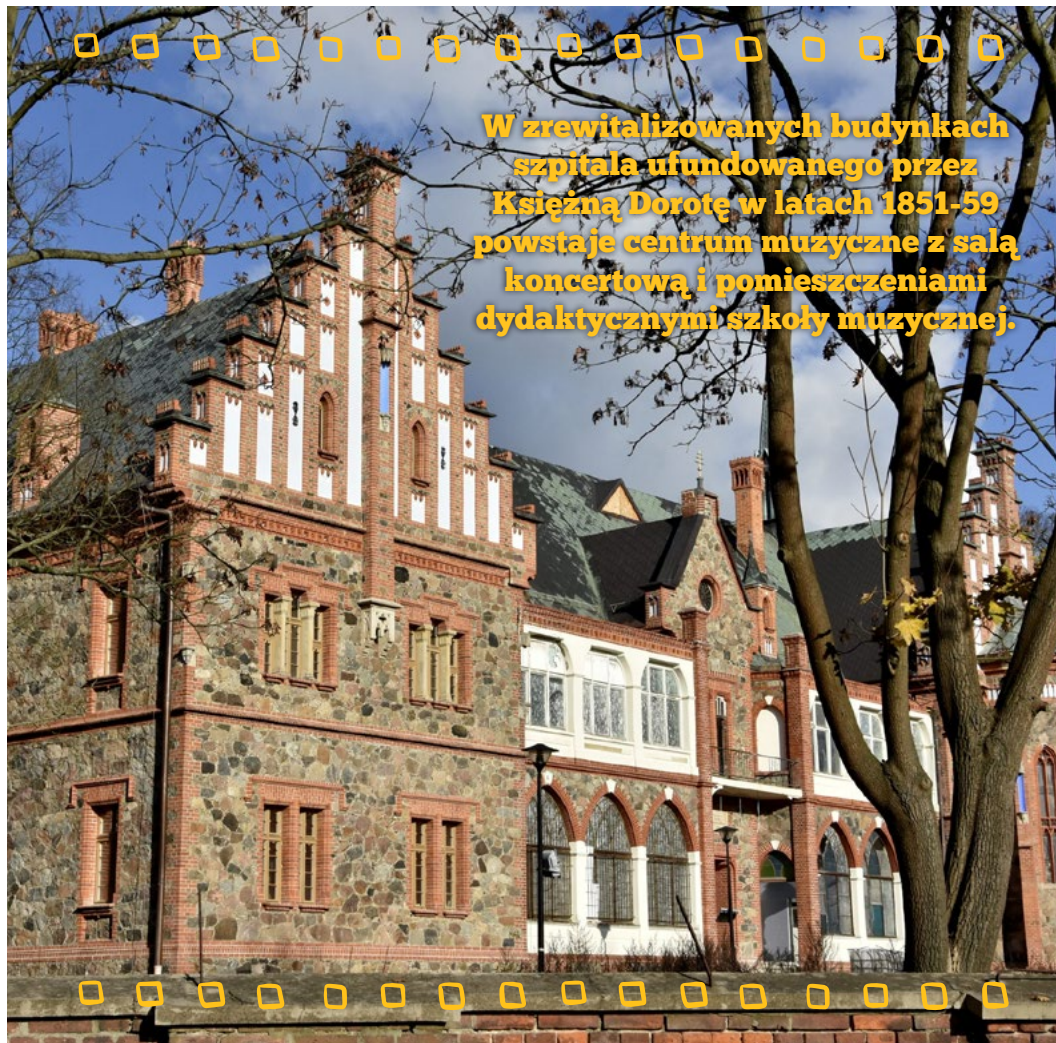
Nieprawidłowym byłoby jednak pominąć tak ważne ośrodki miejskie jak Żagań, Iłowa i Szprotawa, które silnie oddziaływały na pobliskie miejscowości.

Przeniesione z Nowogrodu Bobrzańskiego przez księcia Przemka opactwo kanoników reguły św. Augustyna działało w Żaganiu od 1284 do roku 1810, aż do sekularyzacji. W samym mieście podziwiać możemy do

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □
Żagańska biblioteka klasztorna od XV w. należała do najznamienitszych na Śląsku. W wyposażeniu biblioteki znajdują się dwa globusy z ok. 1640r. - ziemi i gwiazdozbioru.
□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

dzisiaj wspaniały zespół poklasztorny obejmujący kościół parafialny, dawną szkołę nowicjatu, konwikt i spichlerz, a także zabudowania klasztorne, w których znajduje się zawierająca ciekawy księgozbiór biblioteka ozdobiona pochodzącymi z epoki baroku freskami Georga Wilhelma Neunhertza. Wspomniany zbiór już w XV wieku był jednym z najwybitniejszych na Śląsku, a żagańscy kanonicy odegrali niezwykle rolę w kształtowaniu szeroko pojętej kultury regionu. Również działalność żagańskich księży przez wiele pokoleń oddziaływała na pobliskie miejscowości. Powstały zespół pałacowo-parkowy to ich cudowne dzieło. Oczywiście najważniejszą rolę odegrała Dorota Talleyrand-Périgord, która przekształciła istniejącą od wieków rezydencję i towarzyszący jej park. Przywiezione do miasta wzory, otwarcie na pomoc społeczną i związana z tym działalność charytatywna, odbiły się szerokim echem wśród mieszkańców regionu, a liczne fundacje nie ograniczały się tylko do Żagania.

W zrewitalizowanych budynkach szpitala ufundowanego przez Księżną Dorotę w latach 1851-59 powstaje centrum muzyczne z salą koncertową i pomieszczeniami dydaktycznymi szkoły muzycznej.

Równie ważnym ośrodkiem była Łłowa (niem. Halbau), której obecny wygląd nie obrazuje dawnego charakteru miejscowości związanej z przetapianiem rud bagiennych na żelazo, gdzie w ubiegłych wiekach silnie ścierały się wpływy łuzyckie i śląskie. Dzisiejsza Łłowa to przede wszystkim pałac o neobarokowych formach i towarzyszący mu rozległy park krajobrazowy, przekształcony częściowo w stylistyce secesyjnej, urozmaicony ogrodem japońskim.

Nie można też pominąć Szprotawy, która leży obecnie w granicach powiatu, przez wiele wieków była głównym ośrodkiem odrębnej jednostki. Powstała przy ujściu rzeki Szprotawy do Bobru, w miejscu, gdzie lokalne drogi łączyły się z traktem solnym, posiadała już na początku XIV wieku wiele przywilejów, np. wolnego handlu, zwolnienia z cła drogowego czy bicia monety, jak również 100 łanów ziemi. Działające w mieście od XIV wieku Magdalenki odegrały istotną rolę w dziejach miejscowości i regionu. Ich

działalność opierała się przede wszystkim na pomocy ubogim i edukacji, ale też na przyjmowaniu pod swoje skrzydła „panien upadłych”, zgodnie z regułą zakonu. Wkrótce klasztor się wzbogacił i poza prawami patronackimi nad pobliskim kościołem parafialnym sprawował je także nad, między innymi, kościołem w Dzikowicach i Łławie. Zyskał również wiele ziem w okolicy. Należały do niego na przykład dobra w Długim, Jeleninie i Kartowicach.

W dzisiejszym krajobrazie wsi żagańskich zdecydowanie dominują wieże kościołów, które niegdyś stanowiły swego rodzaju drogowskazy. Wśród licznych świątyń o metryce średniowiecznej wyróżnić można: kościół w Łławie – Szprotawie, w Siecieborzycach, w Dzikowicach, Bożnowie, czy na przykład w Starym Żaganii.

Pierwszy z nich, pw. św. Andrzeja w Łławie (niem. Eulau), obecnie leżący w jednej z dzielnic Szprotawy zwanej Sowiny, pochodzi z XIII wieku. Kościół ten jest przykładem późnoromańskiej, jednonawowej orientowanej budowli, rozbudowanej w XV wieku w kierunku zachodnim, a w okresie późniejszym wzbogaconej o apsydę i zakrystię. Najciekawszym elementem jest piaskowcowy, uskokowy portal zamknięty półkolistą archiwoltą prowadzący do kościoła od strony południowej. Narożniki uskoku zewnętrznego ukształtowano

Przypałacowa galeria w parku w łłowej zachwyca swoim pięknem do dziś.

Iława

jako wkłęski ze splywami i guzami na końcach, narożnik uskołu wewnętrznego natomiast jako watek. To wyjątkowy przykład średniowiecznej kamieniarki.

Na terenie przykościelnym stoi także dzwonnica w formie bramy pochodząca z końca XV wieku. W niej znajduje się jeden z najstarszych dzwonów powiatu

żagańskiego – pochodzący z roku 1414 brązowy dzwon na stalowym jarzmie, którego profil ma charakter jeszcze późnoromański typu tzw. Biedenkorblocke.

Kościół w Siecieborzycach (niem. Rückersdorf), także należących do gminy Szprotawa, wzniesiony został około roku 1206. Usytuowany w północno-zachodniej części wsi wraz z pałacem położonym na skraju miejscowości tworzą dominanty architektoniczne wsi. Obie warte uwagi. Świątynię charakteryzuje zwarta bryła pierwotnej świątyni, w następnych wiekach powiększona o wieżę zachodnią, zakrystię, barokową kruchtę. We wnętrzu na uwagę zasługują późnośredniowieczne, znajdujące się nad prezbiterium dwuprzęsłowe gwieździste sklepienie o silnie wypukłych tarczach oraz czteroprzęsłowe sklepienie sieciowe nad nawą. Zostało się częściowo wyposażenie świątyni: renesansowa ambona datowana na rok 1588 z przedstawieniami scen ze Starego

Testamentu, ołtarz główny z XVII wieku oraz pochodząca z epoki renesansu grupa płyt nagrobnych przedstawicieli rodu von Knobelsdorfów. Są to przedstawienia całopostaciowe. Najstarsze z nich pochodzi z 1563 roku i poświęcone zostało zmarłemu w wieku zaledwie 16 lat Hansowi von Knobelsdorf. Wykonana w piaskowcu płyta o wysokości 193 cm zamocowana została na ścianie północnej kru-

Siecieborzyce

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□
Kościół w Starym Żaganiu wzniesiony w XII w. pw. św. Wincentego objęty był patronatem klasztoru Kanoników Regularnych Reguły św. Augustyna z Żaganiu do 1810r. W ogrodzenie wmurowano cztery kamienne krzyże pokutne z XIV - XVI w.
□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

Stary Żagań

Kolejna świątynia, należąca do grupy najstarszych kościołów obecnego powiatu żagańskiego, znajduje się w Dzikowicach (niem. Ebersdorf), również administracyjnie należących do gminy Szprotawa. Położona w centrum wsi wzniesiona została z kamieni narzutowych i rudy darniowej, a w jej portalach zastosowano piaskowiec. Jednonawową budowlę powiększono w okresie późniejszym o wieżę zachodnią. Mury kościoła zostały nadbudowane w końcu XIX lub na początku XX wieku. We wnętrzu znajduje się gotycki tryptyk, pierwotnie pentaptyk, z roku 1506 przypisywany warsztatowi snycerskiemu Mistrza z Gościeszowic. Obecnie ołtarz nie jest kompletny: brakuje zwieńczenia, a skrzydła boczne drugiego otwarcia znajdują się w Muzeum Narodowym w Poznaniu.

Również w Bożnowie (niem. Eckersdorf), położonym w gminie Żagań, zachowany jest kościół pochodzący z XIII wieku. Od roku 1296 znajdował się on pod patronatem żagańskich augustianów. W latach 1530-1668 przejęli go ewangelicy. Augustianie ponownie objęli go patronatem w roku 1670. Początkowo prostą bryłę świątyni wzbogacono w XV wieku o zakrystię i wieżę przylegającą do północnej ściany prezbiterium. Jednym z najciekawszych elementów dekoracyjnych, wyjątkowym w swoim charakterze, jest renesansowa scena ukrzyżowania wykonana techniką sgraffita, czyli techniką polegającą na uzyskiwaniu obrazu lub dekoracji na zeskrobywaniu fragmentów tynków, których poszczególne, nałożone na siebie

warstwy, mają różne kolory. Równie niezwykłym elementem jest trzynastowieczne okno szczytowe znajdujące się we wschodniej elewacji kościoła, odkryte podczas remontu świątyni w roku 1793.

Ostatni z wymienionych na wstępie kościołów to niewielka muryrowana świątynia w Starym Żaganiu (niem. Alt Kirche). Datowana na XII wiek budowla została przekształcona w XVIII wieku poprzez dobudowę zakrystii i kruchty. We wnętrzu zachowało się barokowe wyposażenie. Do jednego z najbardziej interesujących elementów wyposażenia należy dzwon z początku XVII wieku. Wykonany został przez konwisarza – Kaspara Millera z Żagania - a nie ludwisarza, co w owym czasie, jak wskazuje literatura przedmiotu, nie było częste.

Kolejną epoką, która wyraźnie odcisnęła ślad w sztuce sakralnej wsi powiatu żagańskiego, był barok. Renesans odnajdujemy przede wszystkim w wyposażeniu lub przebudowach elementów lub przybudówkach, natomiast barok wpisał się w historię regionu barokowymi przebudowami lub nowymi obiektami.

Na czoło obiektów barokowych wysuwa się kościół oraz plebania w Brzeźnicy (niem. Briesnitz). Świątynia w obecnym kształcie powstała poprzez rozległą przebudowę gotyckiej budowli. Przekształcenia dokonano w roku 1704 z inicjatywy Georga Franza Müllera z Zielonej Góry, który po kwietniu 1703 roku został opatem klasztoru żagańskiego. Jego postać upamiętnia wykonana w piaskowcu tablica umieszczona nad południowym wejściem bocznym, gdzie znajduje się kartusz z jego herbem.

Wyposażenie kościoła także zasługuje na uwagę. Obecnie należy do niego późnogotycki tryptyk Mistrza z Gościeszowic, któ-

Odnowiony tryptyk warształtu Mistrza z Gościeszowic można oglądać w kościele w Brzeźnicy.

ry pierwotnie znajdował się w świątyni w Chotkowie, a także pochodzący z 1579 roku brązowy dzwon, niegdyś wiszący w kościele filialnym w Marcinkowie. Z kolei dzwon z Brzeźnicy, datowany na rok 1592, najpewniej znajduje się w Niemczech, w diecezji Münster. Z okresu barokowego, z początku XVIII wieku pochodzą: ołtarz główny w formie dwukondygnacyjnej edykuły, ołtarz boczny przekształcony po roku 1945, kartusz z polichromowanego stiuku na arkadzie ściany tęczowej.

Na całkowicie odmiennym planie – oktogonalnym, centralnym, ulubionym w dobie baroku – wybudowany został w roku 1732 kościół w Małomicach (niem. Mallmitz). Ta fundacja rodu Kitzlitzów po wojnie przez wiele lat nie była użytkowana i popadła w ruinę. Świątynię odbudowano w latach 1982-1984. Ciekawostką stanowi fakt, iż we wnętrzu do dziś można zobaczyć szereg zabytkowych płyt nagrobnych, nawet gotyckich i renesansowych figuralnych.

Do grupy kościołów barokowych należy także świątynia w Karczówce wzniesiona w roku 1679, a przebudowa-

na w latach 1691-1698. Budowla stanęła na miejscu dawnej gotyckiej. Przedstawia zupełnie inną skalę niż brzeźnicki czy małomicki obiekt. To niewielka, jednonawowa świątynia z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nie jest to kościół orientowany. Jednakże i tutaj odnajdziemy ślady żagańskich zakonników. Na elewacji południowo-zachodniej zachował się herb opacki z datą 1698.

Wśród obiektów sakralnych wskazane jest jeszcze zwrócenie uwagi na neogotycki kościół p.w. św. Anny w Długim. Wzniesiony w II połowie XIX wieku z cegły stanowi przykład architektury końca wieku XIX. Warto w tym miejscu wskazać, iż sama wieś ma metrykę średniowieczną i wymieniona została po raz pierwszy w roku 1294 jako „villa Henrici”, a w roku 1299 jako „Henrici villa polonicalis”. Z czasów średniowiecza zachowały się ruiny świątyni we wschodniej części wsi, która spłonęła w 1856 roku. Zachowane z niej płyty nagrobne znajdują się obecnie w Muzeum Ziemi Szprotawskiej oraz w lapidarium w Kożuchowie.

Oprócz cennych obiektów sakralnych, wśród których, jak to wskazano, dominują kościoły o metryce średniowiecznej, na terenie powiatu żagańskiego znajdują się również świeckie przykłady architektury tego czasu. Przykładem typu mieszkalnej wieży obronnej, zamku rycerskiego, który na terenie Dolnego Śląska zaczął rozwijać się w trzy-

darniowej nakrytej czterospadowym dachem.

Wsie powiatu żagańskiego charakteryzuje także wyjątkowe bogactwo architektury rezydencjonalnej,

Dzietrzychowice

często z towarzyszącą jej zielenią komponowaną, przybierającą formę parków. Jest ich na terenie powiatu blisko trzydzieści. Podobnie jak w przypadku architektury sakralnej, także i wybór najcenniejszych wśród tych obiektów jest trudny, a dotychczasowa literatura,

gdzie skupia się na waloryzacji, wymienia przede wszystkim pałac w Żaganii. Niewątpliwie wybitne dzieło nie jest jedynym zasługującym na uwagę.

W Borowinie (niem. Hartau) zachował się dwór wzniesiony w II połowie XVI wieku z inicjatywy rodziny von Haugwitz. Zachował on cechy stylowe renesansu, które uzupełniają elementy barokowe i klasycystyczne. Wokół dworu rozciąga się park krajobrazowy ukształtowany w XVIII i XIX wieku, który pomimo licznych samosiejek, zachował czytelność układu.

Z I połowy XVI wieku pochodzi także dwór obronny w Długim, który związany był z funkcjonującym tutaj folwarkiem zwanym Kościelnym lub Polskim. Budowla w źródłach wzmiankowana była w roku 1598, jako własność rodziny von Warkotsch. Jego ascetyczna bryła wyróżnia się na tle innych obiektów. W tej samej miejscowości odnajdziemy także rezydencję barokową – pochodzący z lat 1730-1740 pałac, który wzniesiono z inicja-

tyw Ludwitza. Bryła budowli przechodziła liczne przekształcenia, jednak do dzisiaj można podziwiać barokowy portal wejścia głównego poprzedzony schodami z kamienną balustradą. Pałac otoczony jest parkiem i założeniem folwarcznym.

Przykładem rezydencji barokowej jest także pałac w Chichach (niem. Kunzendorf) wzniesiony w I połowie XVIII wieku przez Christopha Knobelsdorfa. Nie jest to pierwsza budowla w tym miejscu. Obiekt zbudowano na zrębach średniowiecznego dworu. Przebudowując go w XIX wieku, nadano mu cechy klasycystyczne. Inną rezydencją barokową jest pałac w Henrykowie, który powstał z inicjatywy rodziny von Knobelsdorf w roku 1783. Towarzyszy mu zabudowa folwarczna.

Na terenie wsi powiatu żagańskiego możemy odnaleźć również szereg przykładów dworów i pałaców klasycystycznych. Należą do nich: dwór w Lesznie Dolnym z 1830 roku, dwór w Marysinie zaprojektowany przez

Ch. V. Schutze czy ukształtowany w wyniku rozbudowy i przebudowy wcześniejszej siedziby barokowej pałac w Suchej Dolnej, wyróżniający się na tle innych pałaców skalą. Zarówno w rzucie przyziemia - dwutraktowym układzie wewnątrz i dwutraktowej sieni przelotowej - a także w charakterze sklepień piwnic oraz części pomieszczeń parteru, odnajdujemy elementy dawnego obiektu. Są to sklepienia kolebkowe i kolebkowo - krzyżowe. Na piętrze natomiast zachowane zostały barokowe sztukaterie. Klasycyzm objawia się tutaj w stylistyce malowideł.

Klasykistyczny jest również pałac w Wiechlicach powstały w latach 1790-1795 z inicjatywy Neumanna, rozbudowany około 1890 o przybudówkę. Poddany w ubiegłych latach kompleksowemu remontowi, odzyskał pierwotną kolorystykę pieczołowicie zrekonstruowaną poprzez odpowiednie techniki malarskie. W pobliżu rezydencji znajduje się, pochodzący z 1855 roku, nawiązujący do architektury włoskiej, domek ogrodnika, którego autorem jest Thomas.

Opisując dziedzictwo żagańskich wsi, ich elementy przestrzenne, nie można zapomnieć o samej zabudowie, która niestety ulega stałym, często niekorzystnym przekształceniom. Wśród niej dominuje zabudowa o charakterze zagrodowym. Poszczególne zagrody, w przewadze, rozplanowane są z wykorzystaniem jednego budynku mieszkalnego i dwóch gospodarczych skupionych wokół prostokątnego podwórza. Oczywiście wzór ten nie jest jedynym

obowiązującym, ponieważ dzisiejszy powiat żagański, to obszar o różnych wpływach kulturowych i historycznie ukształtowanych przestrzeniach. Ziemie te poddawały się wielu wpływom - na przykład łżyckim czy śląskim. Warto jednak zwrócić uwagę na pewne elementy kształtowania przestrzeni. W wielu wsiach do dnia dzisiejszego, przy głównych traktach, zachowały się budynki wyróżniające się skalą - to dawne gospody, niem. Gasthof, które,

Wsie Powiatu Żagańskiego dzisiaj

Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu środków z PROW

Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego opiera się na działaniach w wielu dziedzinach opartych o różnorodne programy wspierające. Jednym z nich jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, który związany z polityką zrównoważonego rozwoju, stanowi istotny element polityki krajowej. Skupiony jest na takich aspektach polskich wsi, jak poprawa konkurencyjności rolnictwa i zwiększenie jego rentowności, wymiana wiedzy w zakresie innowacji i doświadczeń zarówno w rolnictwie, jak i leśnictwie oraz innych działach gospodarki na obszarach wiejskich czy kwestie organizacji łańcucha żywnościowego i zarządzania ryzykiem. W jego sferze pozostają także działania związane z ochroną ekosystemów, gospodarowania zasobami naturalnymi. Inną dziedzinę stanowią sprawy ważne społecznie, tj. przeciw-

działanie ubóstwu i kształtowanie świadomego społeczeństwa. Program ten opiera się również na aktywizacji lokalnego społeczeństwa i samorządu oraz przedsiębiorców i organizacji pozarządowych.

Działania oparte na Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich służą także promocji i ochronie dziedzictwa kulturowego, budowaniu tożsamości mieszkańców i poznawaniu przez nich własnej historii, a także jednocześnie poszczególnych małych społeczności.

W ubiegłych latach samorządy powiatu żagańskiego aktywnie ubiegały się o środki z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, a działania te często skupiały się na dobrym wytypowaniu i spełnianiu potrzeb mieszkańców. W ramach

Bożnów

Dzietrzychowice

Jabłonów

Jelenin

Małomicki zalew wraz z przylegającym placem zabaw i boiskiem wielofunkcyjnym jest bardzo popularnym w powiecie żagańskim miejscem wypoczynku i rekreacji.

Zalew w Małomicach

pozyskanych funduszy przeprowadzono kompleksowe remonty wielu świetlic wiejskich, które w ubiegłych latach straciły często swoje znaczenie w przestrzeniach wsi. Poddając je kompleksowym pracom i dobrze wyposażając, powróciły do świadomości, jako miejsca zgromadzeń i uroczystości lokalnych społeczności. Działań takich dokonano między innymi w Starym Żaganiu, Starej Koperni, Gorzupi Dolnej czy Bukowinie Bobrzańskiej i Witoszynie. Dodatkowo często uatrakcyjniano przestrzeń publiczną, tworząc nowe obiekty i gospodarując nowe przestrzenie. Tak uczyniono między innymi w Koninie Żagańskim przebudowując istniejący obiekt na rekreacyjny i wyposażając go w sprzęt do ćwiczeń, jako nieodpłatnie dostępny dla mieszkańców gminy zainteresowanych, m.in. aktywnością fizyczną. Również z myślą o przeznaczeniu przede wszystkim na aktywność fizyczną wybudowano nowy obiekt w Czernej. W Wymiarkach natomiast powstał teren zagospodarowany dla potrzeb rekreacji, wypoczynku i turystyki.

Inne działania zaproponowała gmina Małomice. Stawiając na rekreację, wykonała w ramach programu pumtrack, czyli rodzaj specjalnie przygotowanego toru dla jednośladów – rowerów, hulajnóg - umożliwiającą wszechstronne treningi mające na celu ćwicze-

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

**Przystań wodna przy elektrowni w Wiechlicach
na szlaku wodnym „Kajakiem po rzece
Szprotawa”. W miejscu tym kajakarze mają do
dyspozycji miejsce na wypoczynek - altanę, ławo-
stoły, grilla, wyznaczone palenisko do ogniska.**

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

nie refleksu, równowagi i kondycji. To działanie innowacyjne na terenie całego województwa lubuskiego. Ciekawie udało się także zrealizować prace przy Zalewie Wodnym obejmujące połączenie istniejących zbiorników, oczyszczenie dna, umocnienie brzegów oraz, najbardziej atrakcyjną część – utworzenie piaszczystej plaży towarzyszącej kąpielisku.

Niezwykły projekt możemy także odnaleźć na terenie gminy Szprotawa. Na odcinku 10 km od Cieciszowa do Szprotawy, a dokładnie znajdującego się w jej obrębie Parku Jordanowskiego, ulokowano siedem przystani kajakowych złożonych z pomostów z podkładami lub schodami, uzupełnionych rynnami służącymi opuszczaniu kajaków. Część przystani urozmaicono poprzez zagospodarowanie placów do odpoczynku. Dodatkowo wprowadzono możliwość wsparcia kajakarzy, zwłaszcza o ograniczonej sprawności ruchowej, przez ratowników WOPR. Inwestycja ta zachęca do aktywnego wypoczynku i wpisuje się w rozwój turystyki wodnej regionu.

Dobre praktyki na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego

Zmienne dzieje powiatu żagańskiego oraz mocna cezura roku 1945 wpłynęły znacząco na dzisiejszą kulturę regionu. Postępujące zakorzenienie ludności oraz jest coraz silniejsze utożsamianie z dziedzictwem materialnym i niematerialnym odnalazło bezpośredni wydzźwięk w podejmowanych działaniach. Są to zarówno inicjatywy społeczne, jak i samorządowe.

Wśród wydarzeń na trwałe wpisanych w kalendarz powiatu żagańskiego jest organizowany od roku 2015 Powiatowy Folk Festival, którego główny cel to propagowanie niematerialnego dziedzictwa regionu i popularyzacja kultury ludowej. Udział w festiwalu biorą zespoły i grupy śpiewacze kultywujące tradycje swoich przodków. Wśród nich najbardziej znane są grupy związane z góralami pochodzącymi z Bukowiny, np. „Watra”, o których historii i wpływie na dziedzictwo napisano w rozdziale „Świadectwo życia poprzednich pokoleń”.

Festiwalowi towarzyszą jarmarki, na których wystawiane są stoiska rękodzielnicze i kulinarne. Jest to okazja do poznania lokalnych twórców i wytwórców. Powiatowy Folk Festiwal współfinansowany jest z Programu Operacyjnego Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Kolejnym wydarzeniem, także zorganizowanym przez Starostwo Powiatowe jest plenerowa impreza pod nazwą „Folkowe smaki powiatu żagańskiego”. Ciesząc się niezwykłą popularnością, ma na celu promocję produktów regionalnych.

Część prezentowanych produktów została wpisana na listę produktów regionalnych i tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Należy do nich na przykład kielbasa wiejska z Wrzesin – miejscowości, gdzie ludność przesiedleńcza pochodziła głównie z przedwojennego województwa lwowskiego. Zajmowali się oni głównie rolnictwem, prowadząc niewielkie gospodarstwa. Powszechnym była hodowla świń i wytwarzanie kielbasy o wyjątkowej trwałości i aromacie. Mięso przed samym wyrobieniem kielbasy było zawsze przez kilka dni peklowane, a sposób jego przygotowania i rozdrabniania to tradycyjne sito. Po przygotowaniu kielbas były one poddawane kilku etapowemu wędzeniu – zarówno na zimno, jak i na ciepło. Tradycja ta podtrzymywana jest do dzisiaj. Z rejonu Wrzesin pochodzi także opatentowany salceson wiejski, szynka tradycyjna. Ciekawym produktem jest również szynka wędzona z komina.

Jednym z wytwórców
wyrobów wpisanych na listę
produktów regionalnych jest
Przedsiębiorstwo Mięse
Motyka z Wrzesin.

Jak wskazują badacze, wędzenie mięs odbywało się już w średniowieczu i stale podlegało udoskonaleniom. Najciekawsze konstrukcje miały wędzarnie tzw. niemieckie. Łączyły one w sobie domowy komin z wędzarnią. Często palenisko lokowano w piwnicy, a pomieszczenie do wędzenia na piętrze. Pomieszczenia te były bardzo duże i można w nich było przechowywać żywność. Przyjmuje się, iż tradycja wędzenia przysłała na te obszary, zwłaszcza w rejon Szprotawy, z Prus i to na tych terenach zachowało się najwięcej wędzarni, czasami użytkowanych do dzisiaj. Wędzarnia taka znajduje się w jednym z budynków na terenie folwarku wiechlickiego. Zupełnie innym produktem regionalnym, ale bardzo wysoko cionym jest olej lniany tłoczony na zimno o złotistożółtej barwie mający posmak orzechów, jednak bez goryczy. Receptura tego oleju oraz sposób produkcji przywiezione zostały na te tereny Kresów Wschodnich – Wołyń i Polesia, chociaż wskazać należy, że obszar województwa lubuskiego posiada przedwojenne tradycje uprawy lnu włóknistego. Dzisiaj na terenie gminy Niegostawice olej produkuje się z polskiej odmiany lnu o szlachetnej nazwie „szafir”. Ten tłoczony na zimno olej dodawany jest do serów, kapusty

z ziemniakami, surówek. Ze względu na właściwości lecznicze zalecany jest do picia. Do produktów regionalnych należą także powidła śliwkowe z węgierek o gęstej konsystencji z fragmentami skórek śliwkowych i miąższu. Powidła te opierają się na wykorzystaniu zasobów miejscowych sadów, które założone jeszcze przed II wojną światową przetrwały zbrojne działania i przejęte przez ludność napływową stały się cenionym składnikiem późnych zbiorów. Początkowo przesmażone powidła przechowywano w glinianych garnkach nakrytych pergaminem moczonym w spirytusie. Dziś stosuje się szklane słoiki z gumką i sprężyną. Szczególnie słynne i wpisane na listę produktów regionalnych są te pochodzące z okolic Mycielina.

Wyjątkowym, zupełnie odmiennym produktem jest musztarda z dyni występująca w dwóch odmianach: łagodnej i pikantnej. Ta czerwona pasta powstaje na terenie gminy Szprotawa i stosowana jest nie tylko jako dodatek do wędlin,

**Bochny chleba z Bukowiny
Bobrzańskiej wypiekane są
zgodnie z tradycją w piątki.**

ale i jako „smarowidło” na kanapki. Wśród licznych produktów należy także wymienić tzw. babkę ucieraną piezoną w rejonie wsi Mycielin i Długie, a mającą swoje korzenie na Polesiu. Z tych terenów przywieziono także tradycję pieczenia ciastek kręconych z maszynki smalcówki. Nie można też zapomnieć o Pasce Bukowińskiej (zwanej także Paszą lub Chlebem Bukowińskim), która to stanowi rodzimy wypiek górali bukowińskich. Jest to chleb weselny, który służy do błogosławieństwa pary młodej. Dzisiaj wypiekany jest nie tylko na wesela, ale także na święta, głównie przez mieszkańców Wichowa i Stanowa.

Odrębną grupę produktów stanowią lokalne wina, które za sprawą powstałej w Bożnowie w 2017 roku winnicy Saganum ponownie zagościły na stołach nie tylko miejscowych

znawców. Wskazać należy, iż produkcja win na tym terenie stanowi wprost nawiązanie do winiarskich tradycji regionu – już w końcu XIII wieku na obszarze tym uprawiano winorośl, a w XVI wieku pojawiły się nawet winnice prywatne. Winnica książęca, która przycięła inne, powstała w XIX wieku na Winnym Wzgórzu (niem. Weinberg). Dzisiaj możemy posmakować szeregu odmiany win: riesling, solaris, hibernal uzyskanych z białych winogron oraz rondo i regent z czerwonych.

W nawiązaniu do tradycji piwowarskich tego terenu powstał w roku 2018 rodzinny browar rzemieślniczy Stacja Małomice. Jego działalność rozpoczęła się od domowego warzenia piwa, które z pasją rozwinęło i w opuszczonym budynku po dawnym sklepie spożywczym założono browar. Warzelnie są stale rozbudowywane i powstają tu zarówno piwa rzemieślnicze, jak też nowofalowe. Przez znawców określane są jako „wyrzysłe w swoich stylach” i bardzo smaczne. Wyróżniają się też oryginalnymi etykietami.

Obecnie w ofercie browaru znajduje się pięć rodzajów piwa produkowanych z naturalnych składników. Warzone są zarówno style klasyczne, takie jak pils, pszeniczne, jak i nowofalowe, intensywnie chmielone odmianami chmielu z różnych kontynentów. Małomicki browar warzy również piwa z dodatkiem świeżych owoców.

Pod względem przekonań religijnych obecnie w powiecie żagańskim dominują katolicy i do ich potrzeb dostosowane są kościoły, które, w części, dawniej służyły protestantom. Obok nich istnieje także społeczność prawosławna, która swoją cerkiew parafialną posiada w Lesznie Górnym. Jest to dawna ewangelicka kaplica cmentarna wzniesiona w XIX wieku adaptowana do potrzeb liturgii prawosławnej w roku 1952. To przykład utrzymującej się od wieków wielokulturowości tego regionu. Wyjątkowa jest także działalność zespołu „Nadija” z Leszna Górnego, którego twórczość to połączenie różnych stylów muzycznych. To mieszanka elementów folku, rocka, funku, ska czy reggae. Utwory śpiewane w języku łemkowskim, ukraińskim i polskim nawiązują do wielu kultur. Odnajdziemy echa tradycji słowiańskich i wielu mniejszości etnicznych, do których należą twórcy z zespołu,

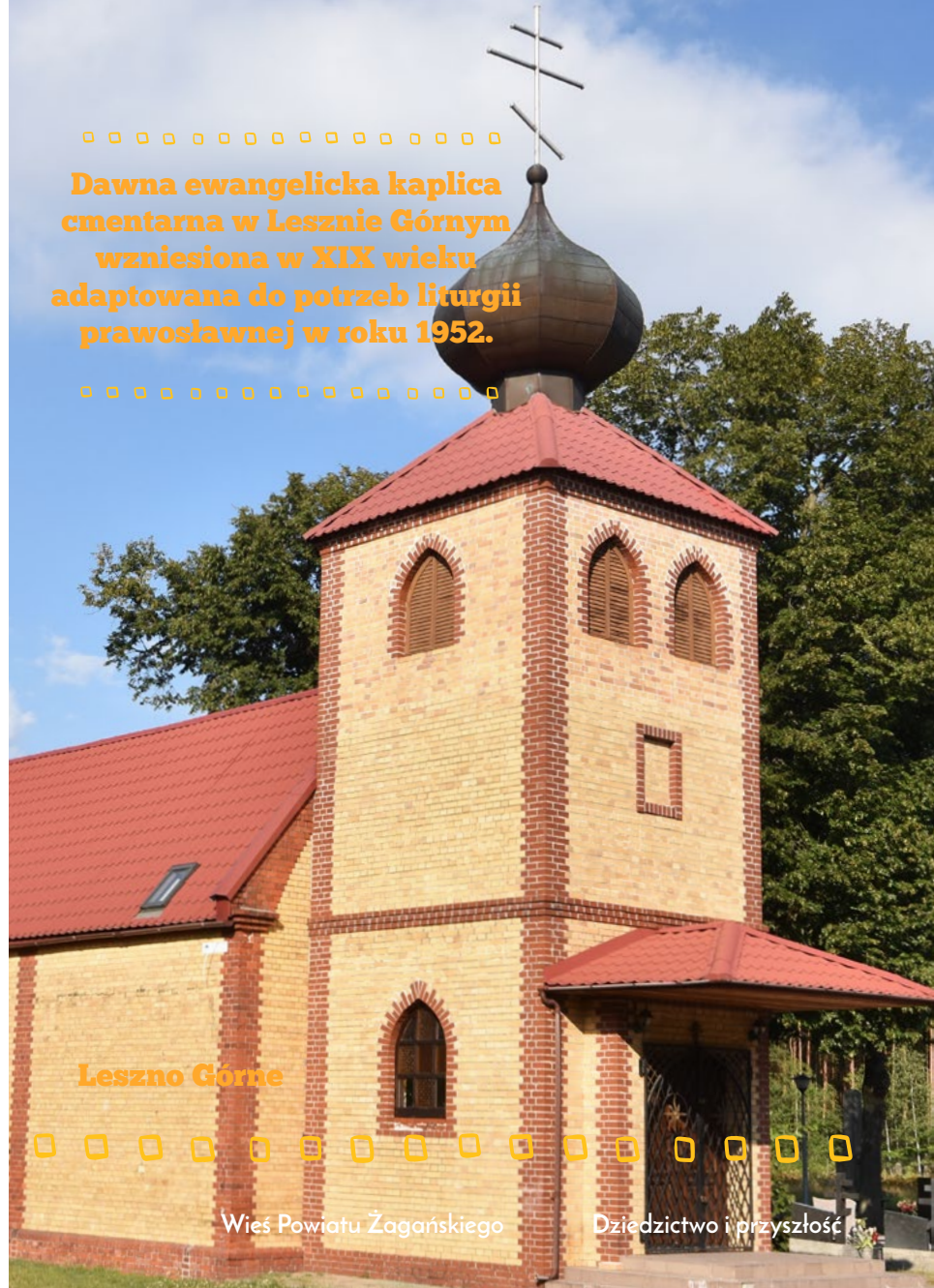

zwłaszcza łemkowskiej. „Nadija” koncertuje w całej Polsce przypominając o dziedzictwie, przybyłych na tereny lubuskie i dolnośląskie z obszarów po północnej i południowej stronie Karpat, Łemków.

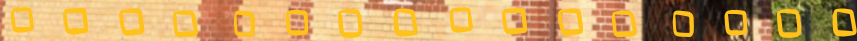

Wskazane wydarzenia kulturalne czy lokalne produkty to cenne elementy tworzące tożsamość społeczną. Ich promocja i dbałość o poznanie ich historii, zrozumienie ich pochodzenia to dzisiaj najważniejsze zadania, jakie winny być i są podejmowane na rzecz ochrony dziedzictwa.

Dawna ewangelicka kaplica cmentarna w Lesznie Górnym wzniesiona w XIX wieku adaptowana do potrzeb liturgii prawosławnej w roku 1952.

Leszno Górne

Wieś Powiatu Żagańskiego

Dziedzictwo i przyszłość

Dziedzictwo kulturowe wsi w społeczeństwie

Wskazać należy, że przedstawiane tradycje, działania i produkty to tylko symboliczne ukazanie bogactwa kultury powiatu żagańskiego. Wiele jej aspektów wymaga jeszcze zbadania z uwzględnieniem wyjątkowych kolei losu mieszkańców tych ziem. Niemniej ważna jest jednak popularyzacja dziedzictwa kulturowego wsi tego regionu, która przyjmuje różnorodne formy - publikacji czy promujących lokalną turystykę szlaków.

W ostatnich latach systematycznie wydawane są rozmaite broszury, jak i książki promujące dziedzictwo kulturowe powiatu. Wiele z nich dociera do szerokiego grona odbiorców i znajduje oddźwięk. Prężnie działają też towarzystwa turystyczne, które aktywnie uczestniczą w życiu regionu, jak również zaszczipiają kolejnym pokoleniom miłość i chęć jego poznawania.

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □
**Członkowie stowarzyszenia turystycznego
Ogniwo, w trakcie rajdu po powiecie żagańskim
zwiedzają Pałac w Chichach, który od 2002 roku
jest sukcesywnie restaurowany przez właścicielkę
Lenę Brudzińską. Pałac jest siedzibą Lubuskiej
Akademii Sztuki „Chichy Art”.**
□ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Wśród wielu szlaków popularyzujących region wyróżnia się Szlak Sakralnej Sztuki Barokowej im. Michaela Willmanna, oparty na mocnych podstawach badań naukowych. Szlak ten wykracza poza granice powiatu, województwa, a także kraju i obejmuje przede wszystkim dzieła malarzy Europy Środkowo - Wschodniej doby baroku. Fenomenem w tym zakresie są twórcy śląscy, a wśród nich Michael Willman nazywany często „Śląskim Rembrantem”, którego dzieła odnajdziemy żagańskim kościele Reguły św. Augustyna na zapleczkach stall zakonnych. Szlak podzielono na trzy odcinki: centralny, wschodni i zachodni, który obejmuje na odcinku lubuskim Żagań oraz Stanów.

Chrystus w Ogrójcu dekoruje ołtarz boczny w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP w Żaganiu, dawnym kościele Kanoników Reguły św. Augustyna. Obraz przypisuje się Michaelowi Willmannowi jednak najnowsze badania wskazują, że autorem może być jeden z innych mistrzów baroku.

Wielkoformatowy obraz „Apoteoza św. Mikołaja” przedstawia sceny z życia patrona kościoła w Stanowie. Jest to największy z kompletu barokowych obrazów pędzla J. J. Knechtla, ozdobiących świątynię. Knechtel był popularnym w XVIII w. śląskim malarzem, naśladowcą M. Willmanna, zwanego „śląskim Michałem Aniołem”.

W niewielkim Stanowie znajduje się bowiem barokowy kościół fundacji opactwa augustianów zaprojektowany przez Karola Marcina Frantza a w nim obrazy Jeramiasa Josepha Knechtla - pochodzącego z Legnicy twórcy doby baroku. Należą do nich „Apoteoza św. Mikołaja” w ołtarzu głównym, a także przedstawienie św. Anny Samotrzeciej i „Ofiarowanie Chrystusa w świątyni”. Na sklepieniu odnajdziemy natomiast namalowane przez Knechtla sceny z życia patrona świątyni - św. Mikołaja.

Charakterystyczne kamienne drogowskazy stanowią doskonały punkt orientacyjny na szlaku rowerowym, który prowadzi przez malownicze pola i łąki.

Równie ciekawa jest trasa turystyczna nosząca nazwę „Pętli Bobrowickiej”. Licząca około 12 km, biegnąca przez teren Nadleśnictwa Szprotawa od Nowej Koperni do Bobrowic atrakcyjna ścieżka opiera się na walorach przyrodniczych i historycznych regionu. Szlak prowadzi nas między innymi przy kamiennych przedwojennych drogowskazach mających oznaczenia „nach Boberwitz” i „nach Koberbunn”, przez obszar Borów Dolnośląskich do Stawów Bobrowickich, gdzie znajdują się użytki ekologiczne „Łabędzi Staw” i „Żurawie Bagno”, przebiega w pobliżu środkowego odcinka Wałów Śląskich, które niegdyś łączyły z postacią Bolesława Chrobrego, według najnowszych założeń stanowią pozostałości umocnień piętnastowiecznych z okresu Henryka IX Starszego, przedstawiciela śląskich Piastów. Trasa kończy się we wsi Bobrowice.

Promocja regionu to także działalność lokalnych przedsiębiorców. W ostatnim czasie popularność zyskują wyroby Winnicy Saganum, która działa w Bożnowie, przylegającym do granic administracyjnych Żagania. Nazwa winnicy wprost odnosi się do nazwy tacińskiej Żagania: Saganum. Liczne nagrody, jakie zdobywa nie tylko na lokalnych konkursach, to rozstawienie regionu na szeroką skalę i przypomnienie jego winiarskich tradycji. Natomiast przypomnienie tradycji warzelniczych to piwa z browaru Stacja Małomice, które dzisiaj można zakupić wzdłuż całej linii granicy zachodniej naszego kraju za sprawą dobrze zorganizowanej sprzedaży. Na ich wyjątkowość zwracają uwagę znawcy z całego kraju popularyzując tym samym Małomice i powiat.

W sierpniu 2020 roku w piwnicach Poaugustiańskiego Zespołu Klasztornego w Żaganiu, umieszczono beczki z winami z Winnicy Saganum, otwierając tym samym kolejną kartę historii winiarstwa na ziemiach żagańskich.

Odrębną, ale także wartościową działalność, prowadzą koła gospodyń wiejskich. Niezwykle aktywne grupy w sposób bezpośredni kultywują tradycje danych miejscowości i wpływają na ich życie społeczne. Często podejmowana z inicjatywy młodych kobiet aktywność ma u podstaw podtrzymywanie zwyczajów wyniesionych z własnych domów i przekazanie posiadanej wiedzy następnym pokoleniom. Koła takie działają w bardzo wielu miejscowościach m.in. w Bożnowie, Bukowicy, Brzeźnicy, Bobrowicach, Długiem, Dziećmiarowicach, Dietrzychowicach, Dzikowicach, Gościeszowicach, Gozdnicy, Henrykowie, Jabłonowie, Koninie Żag., Krzywczycach, Lesznie Dolnym i Górnym, Łozach, Mycielinie, Niegostawicach, Nowej Jabłonie, Siecieborzycach, Pasterzowicach, Przyłaskach, Starej Koperni, Śliwniku, Witkowie, Wichowie, Wrzesinach.

Podejmowane przez różnorodne grupy społeczne działania obrazują wprost, jak ważną rolę odgrywa dziedzictwo w życiu wspólnoty powiatu żagańskiego. Zespoły ludowe, szlaki turystyczne, podtrzymywanie tradycji kulinarnych czy kultywowanie obyczajów to wycinek bogatej działalności, która wciąż się rozwija.

Literatura (wybór):

1. Bena W., Dzieje Puszczy Żgorzelecko - Osiecznickiej, Żgorzelec 2012.
2. Boryna M. (red.), Encyklopedia Ziemi Szprotawskiej i Żagańskiej, Towarzystwo im. K. Haenscha Bory Dolnośląskie, Szprotawa 2010.
3. Boryna M., Małomice na rubieży Borów Dolnośląskich, „Chroma” Drukarnia Krzysztof Raczkowski, 2008.
4. Handke K., Steller G., Beschreibung der schlesischen Kreise Sagan und Sprottau, Lipstadt 1968.
5. Heinrich A., Geschichte Nachrichten über Naumburg a. B., Freiwaldau u. Halbau, Sagan 1900.
6. Hoffmann H., Die katholischen Kirchen des Altkreises Sagan, Breslau 1939.
7. Inskrypcje województwa lubuskiego, powiat żagański (do 1815 roku), red. Joachim Zdrenka, Toruń 2019.
8. Janicki Z., „Zeszyty Żagańskie”; Żagańska kasztelania, Żagań 2002.
9. Kowalski S., Zabytki architektury województwa lubuskiego, Zielona Góra 2010,
10. Kowalski S., Zabytki województwa zielonogórskiego, Zielona Góra 1987.
11. Kozaczewski T., Kozaczewska- Golasz H., Drewniane sklepienia trzynastowiecznych kościołów kamiennych północnych rejonów Śląska, KAiU, 19 (1974).
12. Schematyzm Diecezji Zielonogórsko - Gorzowskiej, red. A. Tymczaj Zielona Góra 1995.
13. Sękowski R., Herbarz szlachty śląskiej, Chorzów 2008, t. VI.
14. Steller G., Grund - und Gutsherren im Fürstentum Sagan (1400-1940), Sagan 1940.
15. Steller G., Wenzel Euzebius v. Lobkowitz und die Kirchenvisitation im Fürstentum Sagan vom Jahre 1670. Beitrage zur Geschichte der Saganer Gegenreformation, Breslau 1937.
16. Lutsch H., Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien. III Der Reg. Bezirk Liegnitz, Breslau 1891.
17. Żagań w historii Śląska, pod red. W. Beina, H. Szczegóły, Żagań 1997.

/// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// ///

Zespoły aktywnie wspierające promocję kultury ziemi żagańskiej

Zespoły, które brały udział w Powiatowym Folk Festiwalu

/// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// /// ///

Zespół Pieśni i Tańca Górali Czadeckich Źródółko

Zespół Pieśni i Tańca Górali Czadeckich Źródółko z Wichowa istnieje od 2003 roku. W chwili obecnej w skład wchodzi 13 osób, są to potomkowie górali czadeckich. Kierownikiem jest Pani Barbara Husar. Zespół w swoim dorobku posiada kilkadziesiąt tytułów laureata, liczne certyfikaty Grand-Prix, wyróżnienia, pierwsze miejsca oraz nagrody. Uczestniczy w przeglądach, konkursach i festiwalach regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych. Występował w Rumuni, na Ukrainie, na Węgrzech, w Niemczech. Śpiewa pieśni patriotyczne, religijne, ludowe, żołnierskie, żartobliwe, okolicznościowe, kolędy i pastorałki - w języku polskim, gwarą oraz w języku ukraińskim.

Zespół Górali Czadeckich Watra

W 2019r. Watra obchodziła jubileusz 50-lecia działalności. Zespół po raz pierwszy zaśpiewał i zatańczył 22 maja 1969 roku na Powiatowym Przeglądzie Amatorskiego Ruchu Artystycznego w Żaganiu. Od tej pory Watra czynnie uczestniczy w życiu wsi, gminy, województwa i kraju oraz bierze udział w licznych krajowych i zagranicznych przeglądach, konkursach i festiwalach kultury ludowej. Może poszczycić się wieloma osiągnięciami. Do najważniejszych zalicza Srebrną Ciupagę zdobytą w 1980 roku w Zakopanem, podczas Jesieni Tatrzańskiej. Podsumowaniem długoletniej działalności było też przyznanie Watrze nagrody im. Oskara Kolberga. „Watra” koncertowała w wielu miastach Polski jak również poza jej granicami (Niemcy, Włochy, Rumunia, Ukraina, Austria, Białoruś i inne). W repertuarze Watry występują obrzędy „Wesele Bukowińskie”, „Łupaczka z tańcem” z zachowaniem autentyczności kultury górali bukowińskich.

Zespół Górali Czadeckich Wichowianki

Zespół Wichowianki pierwszy raz zaśpiewał w roku 1993 w czasie pobytu na Bukowinie z okazji odpustu w kościele w Storozyncu. Oficjalnie zespół został zarejestrowany w roku 1995 przez panie Martę Najdek i Barbarę Husar. Członkinie zespołu urodziły się na Bukowinie rumuńskiej. Panie posiadają oryginalne bukowińskie stroje, które zostały uszyte własnoręcznie. Na początku w zespole występowało ponad 10 osób, w tym jeden pan. Wichowianki śpiewają a capella głównie gwarą bukowińską. Nie posiadają instruktora.

Zespół Górali Czadeckich Jodełki

Zespół Górali Czadeckich „Jodełki” został założony w Żaganiu w sierpniu 2003r. przez Zofię Delost - Sygutowską. W repertuarze posiada autentyczne piosenki, kolędy, pastorałki i tańce górali czadeckich. Gościł na festiwalach w Polsce i zagranicą; w Rumuni, na Węgrzech, na Ukrainie i w Niemczech. Na festiwalu Polszczyzny i Pieśni Kresowej „Wielkie Bałakanie” w Żarach zespół kilkakrotnie otrzymał wyróżnienia, a w roku 2008 odniósł sukces pierwszego laureata. Członkowie zespołu samodzielnie odtwarzają stroje swoich praojców.

Zespół Stanowianie

Zespół „Stanowianie” powstał w maju 2010r. Obecnie liczy 16 członków, wszyscy są mieszkańcami Stanowa. „ Zespół śpiewa a-cappella. Zespół dwukrotnie uczestniczył w „Bukowińskim Kolędowaniu”, w VIII Spotkaniu Zespołów Folklorystycznych w Nowogrodzie Bobrzańskim, w Powiatowym Świącie Plonów w Wymiarkach. Występuje również podczas imprez lokalnych: „W maju na pasionki”, „Dzień seniora”. Największym sukcesem było zdobycie tytułu laureata na XV Ogólnopolskim Festiwalu Kultury i Pieśni Kresowej „Wielkie Bałakanie” w Żarach.

Zespół Górali Czadeckich Mała Watra

Mała Watra składająca się z dzieci i młodzieży po raz pierwszy wystąpiła w koncercie „Watry” z okazji 15-lecia działalności. Od tej pory wspólnie kontynuuje dzieło rodziców i dziadków. W tej chwili Małą Watrę tworzy prawnukowie założycieli zespołu Watra. Przez wiele lat zespół wygrywał konkurs przeglądów jasełkowych organizowanych przez RCAF.

Zespół Fajna Ferajna

Fajna Ferajna to kilkunastoosobowa grupa młodych ludzi z Wichlic, grających muzykę folkową. W poszukiwaniu twórczych inspiracji zespół sięga do polskiej i łemkowskiej muzyki ludowej. Fajna Ferajna ma na swoim koncie sukcesy na szczeblu ogólnopolskim i międzynarodowym, m. in. dwukrotnie zwycięstwo na Międzynarodowym Festiwalu Kolęd i Pastoralek w Będzinie. Zespół nagrał również kilka audycji radiowych. Kilkakrotnie młodzi artyści występowali w Niemczech i na Ukrainie. Fajna Ferajna jest również pomysłodawcą i realizatorem wielu projektów społeczno-kulturalnych.

Zespół Syrba

Kapela „Syrba” powstała w 2006 r. Trzon kapeli stanowią państwo Stachowiakowie z Wichowa. Kapela zdobyła wiele wyróżnień, m.in. drugie miejsce w konkursie kapel na Festiwalu Folkloru Górali Polskich w Żywcu w 2010r. oraz na 45. Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu nad Wisłą w 2011r. oraz Srebrny Jaworowy Listek i drugie miejsce kapela w 2011r. na Polsko-Słowackim Konkursie Kapel i Śpiewaków w Żywcu. Na swoim koncie kapela ma już wydane dwie płyty: „Syrba” oraz „Mozaika karpacka”.

Zespół Mycielinianki

W 1945r. wieś Mycielin zasiedlili niemal w 100% mieszkańcy z okolic Berezki Kartuskiej głównie ze wsi Uhlany (obecnie Białoruś). W repertuarze zespołu Mycielinianki występują ludowe pieśni poleskie oraz współczesne pisane przez same członkinie i wykonywane w pięknej rodzimej gwarze. Z zespołem współpracuje lokalny poeta - Mieczysław Pałus, którego utwór „Żal Polesia” stał się hymnem integracyjnym przybyłych na ziemie zachodnie polesian. Charakterystyczną cechą zespołu są oryginalne spódnice uszyte cały wiek temu przez babcię i mamy członkiń zespołu. Kierownikiem zespołu jest Pani Jadwiga Jarowicz.

Zespół Gościeszanki

Zespół został założony w 1968r. przez p. Tadeusza Butryna, ówczesnego dyrektora Szkoły Podstawowej. Obecnie zespół działa przy GDK w Gościeszowicach, pod kierownictwem p. Krystyny Stachów. Posiada w swoim repertuarze ok. 200 pieśni ludowych, biesiadnych, patriotycznych. Śpiewa i popularyzuje również pieśni własne. W swoim repertuarze posiada obrzędy: dożynkowy, zrękowiny, kisenie kapusty i darcie pierza. Jest laureatem wielu festiwali, przeglądów i konkursów, takich jak m.in.: Festiwal Współczesnej Kultury Ludowej w Wolinie, Festiwal Kultury Spółdzielczej w Polanicy Zdrój, Festiwal Kultury Kresowej w Pielgrzymce. Zespół „Gościeszanki” opracował własny wzór stroju, w którym członkowie zawsze występują. Zespół Gościeszanki posiada trzyosobową kapelę (akordeon, skrzypce, bęben).

Złote Łany

Stowarzyszenie Muzyków Ludowych „Złote Łany” w Bożnowie rozpoczęło swoją działalność w roku 2004. Celem stowarzyszenia jest budzenie umiłowania do muzyki ludowej oraz propagowanie jej na uroczystościach, imprezach, a zwłaszcza uświęconych tradycją np. dożynki, uroczystości kościelne. Zespół wykonuje utwory o charakterze, ludowym, biesiadnym, patriotycznym i sakralnym. Jest zdobywcą wielu czołowych nagród i tytułów takich jak Grand Prix oraz I miejsce na festiwalach i przeglądach zespołów śpiewaczych. Zespół koncertował także za granicą, tj. na Ukrainie, Litwie, Węgrzech i Niemczech.

Kalina

Zespół „Kalina” powstał z inicjatywy Koła Gospodyń Wiejskich w Bobrzanach i początkowo reprezentował właśnie KGW. Od roku 2019 stał się grupą związaną z Małomickim Ośrodkiem Kultury, gdzie kontynuuje swoją pracę. Zespół jest laureatem Grand Prix na Przeglądzie Pejzaż Muzyką Malowany w Gościeszowicach, a w roku 2019 został włączony do oprawy muzycznej Dożynek Wojewódzkich w Krzeszycach oraz uroczystego wręczenia nagród w Konkursie na Najpiękniejszą Lubuską Wieś. Repertuar zespołu to głównie pieśni ludowe i religijne. Jego kierownikiem jest Urszula Stochel - Matuszak.

Tulowianki

Szprotawski Dom Kultury patronuje działalności wielu zespołów : Tulowianki, Astry, Dojrzałe Kłosa, Wrzosa, Mokka, De Włoders. Zespół istnieje od 2008 roku, występuje na wielu wydarzeniach w okolicy. W swoim repertuarze mają piosenki ludowe, biesiadne, patriotyczne i inne. Akompaniuje im Monika Józwik.

Astry

Najmłodszy stażem zespół śpiewaczy SzDK. Już w pierwszym roku działalności Astry uczestniczyły w wielu festiwalach i przeglądach, zdobywając wiele nagród. Akompaniatorem zespołu jest Włodzimierz Czernisz.

Dojrzałe Kłosa

Zespół powstał w 1991 roku - pierwotnie śpiewający pieśni sybirackie. Z czasem repertuar zespołu powiększył się o piosenki ludowe, patriotyczne, kresowe i inne. Zespół ma na koncie występy w kraju, za granicą, występował też w telewizji promując dziedzictwo kulturowe regionu. Akompaniatorem Dojrzałych Kłosów jest Katarzyna Kucharz.

Wrzosy

Tworzą go mieszkańcy Siecieborzyc, od najmłodszych po tych starszych. W zespole oprócz przyjaciół śpiewają całe rodziny - przekazując tradycje następnym pokoleniom. W repertuarze znajdziemy piosenki ludowe, biesiadne, popularne, łemkowskie. Akompaniatorem zespołu jest Włodzimierz Czernisz.

Ola Gyba

Przygodę ze śpiewaniem zaczęła w roku 2014 na Festiwalu Ziemia i Pieśń wraz z zespołem „Wyszywanka”. Debiut był bardzo udany, gdyż zespół otrzymał trzy najważniejsze nagrody. Sukces powtórzony został rok później. Pani Aleksandra obecnie bierze udział w różnych imprezach muzycznych tworząc duet z p. Włodzimierzem Czerniszem. Śpiewa piosenki ludowe w języku polskim i ukraińskim, jak również poważniejszy repertuar. Większość strojów scenicznych wyszywa sama haftem krzyżykowym, który od wielu lat jest jej drugą pasją.

Mokka

Duet powstał w 2017. Składa się z dwóch instruktorek SzDK - Moniki Józwik i Katarzyny Kucharz. Obie panie połączyła pasja do muzyki i zamiłowanie do śpiewu. W repertuarze znajdziemy piosenki popularne z list przebojów, jak również piosenki ludowe i kresowe. Autorem wielu aranżacji jest Monika Józwik.

DE WŁODERS

Nazwa zespołu pochodzi od imienia akompaniatora - Włodzimierza Czernisza. Jest to wokalnie-instrumentalny zespół, który w repertuarze ma wiele piosenek zarówno popularnych jak i ludowych. Aranże i instrumentacje rozpisuje Włodzimierz Czernisz. Zespół zdobył wiele nagród i uznanie wśród publiczności za wyjątkowy kunszt muzyczny i wielogłosowość.

Fryderyki

Zespół Fryderyki istnieje od 2005 roku, liczy 12 osób. Czynniki uczestniczą w imprezach okolicznościowych gminy Niegosławice, jak i gmin sąsiednich, na których odnosi sukcesy. Bierze udział w przeglądach zespołów ludowych oraz dożynkach gminnych, powiatowych i wojewódzkich. Kilukrotnie reprezentował gminę, powiat i województwo na dożynkach prezydenckich. W 2017 roku wieniec dożynkowy wykonany przez członkinie zespołu Fryderyki i KGW z Nowej Jabłony zdobył 1. miejsce na dożynkach prezydenckich w Spale.

Małomiczanki

Zespół „Małomiczanki” istnieje od 10 lat, działa przy Małomickim Ośrodku Kultury. Prowadzi go muzycznie i organizacyjnie dyrektor MOK - Urszula Stochel-Matuszak. Prezentuje repertuar popularny, patriotyczny, biesiadny, ludowy i religijny. Od 2019 roku w skład zespołu weszli również panowie, ale nazwa pozostała niezmieniona. Małomiczanki można usłyszeć na licznych uroczystościach i koncertach, często reprezentując Gminę Małomice na przeglądach grup śpiewaczych.

Luna Rosa z Jelenina

Zespół Ludowy Luna Rosa powstał w 2013 r. przy Radzie Sołeckiej w Jeleninie. Zespół śpiewa piosenki ludowe, patriotyczne, biesiadne, religijne. Luna Rosa bierze udział w wielu lokalnych i ponadlokalnych imprezach plenerowych, przeglądach kultury ludowej i festiwalach. Chętnie spotyka się z innymi zespołami.

Miodniczanki

Zespół powstał w roku 2010 z inicjatywy pani Marii Mandziej. Liczył od 8 do 10 osób. Miodniczanki brały udział w wielu lokalnych imprezach o charakterze ludowym. Kierowniczką zespołu pani Maria Mandziej jest autorką wielu śpiewanych piosenek oraz „hymnu” Miodnicy. Zespół śpiewał rodzime utwory.

Pod Różą

Grupa istnieje od 1995r., a od 2003 roku funkcje kierowniczką pełni Pani Stanisława Szczepanik. Zespół „Pod Różą” jest jednym z nielicznych w naszym województwie, który wykonuje utwory powstałe wspólnie i tworzone przez członków zespołu. Pani Stanisława Szczepanik *spiritus movens* zespołu jest autorką 3 śpiewników z utworami wykonywanymi przez zespół kolejno: „Na lubuskiej ziemi”, „W piosence serca wiele”, „Co mi w sercu gra”. Muzykę do piosenek w pierwszym i drugim śpiewniku skomponował Włodzimierz Czernisz ze Szprotawy, w trzecim do kompozytora dołączył Robert Wiśniowski z Żagania.

Żagańska Lutnia

Jest uczestnikiem wielu lokalnych imprez i uroczystości. W repertuarze posiada pieśni ludowe, biesiadne i patriotyczne we własnych aranżacjach. Kierownikiem artystycznym zespołu jest Józef Nizio. Zespół zdobył główną nagrodę w konkursie muzyki ludowej w Leśnej.

Wydano na zlecenie
Starostwa Powiatowego
w Żaganiu

www.powiatzaganski.pl
ISBN: 978-83-64696-17-6